

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת וישלח

יעקב לא הצטרך ללמוד מלבן דבקות בעבודת ה'¹

כֹּה אָמַר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב עִמְלִכֵּן בְּרַחֲמֵי יְהוָה עַד־עַתָּה (בראשית ל"ב ה')

להבנת כותרת תמוחה זו, אקדים יסוד אותו נרחיב בהמשך הדברים: ישנן שתי דרכים בהן יכול האדם לעלות מעלה מעלה בעבודת ה' יתברך, האחת דבקותו והתקשרותו כחברים טובים וצדיקים שאיש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק ונתחזק בעשיית נחת לבוראנו ברוך הוא. זו אחת מאשיות הבנין בעולם החסידי בהתועדויות החסידים והיותם בחבורה קדישא אחת, כלהבה העולה מעלה מעלה. אך ישנה גם דרך אחרת והיא הראיה במעשיהם של הרחוקים מעבודת ה' מחד גיסא, אך עוסקם בלהימות בהבליהם מאידך גיסא, כמה מחשבה, מרץ תשוקה ישקיעו ב'עורבא פרח', כך יתבונן ירא האלקים אם להבלים כאלו הם כה עוסקים בלהימות, כמה אני צריך לשמוח ולהתאמץ ולדבוק בעבודת ה' יתברך להבדיל.

מכאן נשים פנינו לדבריו של הרב חיים אפרים באלאיטי זצ"ל הי"ד בספר שליטתו תורותיו אשל חיים וזל"ה ק:

עם לבן גרתי, פירש רש"י: ותר"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממועשיו הרעים.

[ומביא מידידו הגאון הצדיק... הרב צבי [פרידלנדר (זצ"ל הי"ד) אב"ד ליסקא בספרו על תהלים שערי הישר] הנה יש ללמוד עבודת ה' מן דרך הרשעים, אם המה לתאוות גופניות יש להם השק והתלהבות כל כך, איך יש להתלהב לעבודת ה' יתברך שהוא ענין נצחי...ובזה פירש הבעש"ט זצ"ל הכתוב (תהלים קי"ט צ"ח) מֵאֲיֵבִי

¹ הכנת הגליון והלימוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורדי היקרים אודים מוצלים מאש, אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת ר' יהודה ז"ל. הותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) אשתו זהבה בת ר' אליהו ובנם משה יצחק ז"ל.

מו"ר הרב משה צבי בן הרב פתחיה נריה זצ"ל (נלב"ע י"ט בכסלו תשנ"ו). מו"ר הרב דוד ב"ר חיים פוקס זצ"ל (נלב"ע כ' בכסלו תש"פ). אהובה לאה ז"ל בת הרב שמעון יבלחטו"א. יהודה בן הרב מרדכי יבלחטו"א (דימונטמן) הי"ד. הרה"ג הרב שלמה יהונתן יהודה בן הרב אהרן פישר זצ"ל בעהמ"ה בית ישי פוגיות ודרשות נלב"ע ב"ד בכסלו תשפ"ב. (בתקופת לימודי כולל מר"ץ מבשרת ציון, זכיתי לשמוע דברות אש קדשו מידי הגיעו לעתים מזומנות לכולל)

² נספה על קידוש ה' באושוויץ בכ"ז באייר תש"ד באותו יום עם שלשת ילדי וכל משפחותיהם. הספר על תהלים נדפס לראשונה בתרצ"ד, ויצא לאור בשנית ע"י בנו שניצל יוזפא פרידלנדר שהגיע לארה"ב עם אשתו לאחר המלחמה, והדפיסו שם בתש"ט. הרב צבי פרידלנדר היה [נכדו] של אדמו"ר מליסקא בעהמ"ה אך פרי תבואה. מוסף המלקט, מוצוי אצלי באוצה"ס הספר טל חיים עה"ת מהרב חיים פרידלנדר זצ"ל (נפטר בתרס"ד) אותו ירשתי מאבי מורי ז"ל. הדפסה ראשונה מקורית מהונגריה בשנת תרס"ט, אבי קנה את הספר לאחר עלותו ארצה. בהקדמת הספר מופיעה ברכתו של הרב צבי הירש הנ"ל בן המחבר (טל חיים) לקרובו, שהוציא את הספר לאור עולם. (קשר משפחתי זה נודע לי בזמן עריכת הדברים).

תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיאֲלֵלִי, כִּי מִה שֶׁמִּפְתָּה אוֹתוֹ הַאֵוִיב לְתַאוּוֹה זְמַנִּית עִי זֶה בַּעֲצֻמוֹ – תַּחֲכַמְנֵנִי מִצְוֹתֶיךָ, ר"ל [רוצה לומר] אֵיךְ לְקַיֵּם מִצְוֹת ה' יִתְבַּרְךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי, עֲנִין עוֹלָמִי נִצְחִי, אֵלּוֹ דְּבַרֵי קִדְשׁוֹ.

אך אין זה דרך המובחר לעבודת ה' יתברך, כי ע"י כך גם לרשעים יש חלק בעבודתו כי המה גרמו לו, אלא עבודה הנבחרת היא שתהיה בלי לימוד מן דרכי הרשעים, רק מתורה גופה יתלהב עצמו לעבודת ה' יתברך. כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קי"ט ל"ז) העבר עיני מראות שוא, ר"ל מלראות מעשיהם של רשעים, רק – בדרכי חיינו, היינו ע"י דרך התורה גופא יתלהב לעבודתו יתברך, וזה היה ג"כ טענתה של מידת הדין שסברה שהיו צדיקים ע"י הלימוד מן הרשעים, והמה הגורמים לצדקתן, וא"כ טענתו היתה כי גם המה יהיו ניצולים כי התגלגל זכות על ידיהם. ועל זה השיב הקב"ה הללו צדיקים גמורים ר"ל מעצמם בלי לימוד מן דרכי הרשעים ואין להם חלק בעבודתן, וממילא הללו רשעים גמורים אין להם שום זכות.

ועתה פירוש הכתוב (תהלים א' א') אֲשֶׁר־יִהְיֶה־אִישׁ אֲשֶׁר־לֹא הִלִּיף בְּעֵצַת רְשָׁעִים וְכוּ' היינו ללמוד מן מעשה הרשעים, וזה שדרשו הו"ל לטריטאות ולקרקסאות של עכו"ם. ר"ל לימוד ע"י כן לעבודת ה', כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' תִּפְצֹוּ וְנִבְתָּוְרְתוּ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה (תהלים שם ב') ר"ל מתורה גופא יתלהב לה' יתברך, ולכן לא יקמו רשעים בפושטת וְהַפְּאִים בְּעֵצַת צְדִיקִים [עכ"ל הרב צבי פרידלנדר מספרו שערי הישר].

[כעת מבאר הרב חיים אפרים באלאיטי עפ"י היסוד הזה] ועפ"י זה יש לבאר גם במ"ק [מקרא קודש דהיינו הכתוב (משלי כ"ג י"ז)] אֲלֵי־קִנְיָא לִבְךָ בְּהַטָּאִים כִּי אִבִּי־בִירְאָתֶיךָ בְּלִי־הַיּוֹם, רוצה לומר ללמוד מדרכיהם הרעים האֵיךְ יש להתלהב למצוות ולמעשים טובים, כי אם ביראת ה' כל היום – רק מתורה גופא יתלהב עצמו לעבודה בלב תמים תמיד בכל עת...

וכן יש לבאר כוונת רש"י ז"ל תרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים – לא למדתי עשיית מצוות ה' ממעשיו הרעים כמו שהוא עשה החטאים והעוונות בהתלהבות, רק מתרי"ג מצוות גופא התלהבתי לעבודת ה' יתברך. עכ"ל הרב חיים אפרים באלאיטי זצ"ל הי"ד.

משמעות חדשה לאמירת 'ותוכל' ע"י המלאך

וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמְרָ עוֹד שְׁמֹךְ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹקִים וְעַם־אֲנָשִׁים וְתוֹכַל (בראשית ל"ב כ"ט)

שואל הרב שלמה זלמן עהרנרייך³ זצ"ל הי"ד בספרו טיול בפרדס וזלה"ק:

תיבת ותוכל מיותר כיוון שאמר כי שרית, דהיינו לשון שר ושורר, וא"כ כבר אמר שיעקב הגביר [כלומר התגבר] עליו ושורר עליו. ונראה לענ"ד דאמת כל מעשה אבות סימן לבנים, כמו שהאריך הרמב"ן ז"ל בפרשת לך ולך [בראשית י"ב ו'] והוא הכל לתכלית בניו בדורות העתידים, וזה ענין המסורה 'בא אחיך במרמה ויקח ברכותיך' (שם כ"ז ל"ה) על עמך ברכתך סלה (תהלים ג' ט) כי יעקב לא היתה כוונתו ליקח הברכות עבור עצמו רק שיהא סימן לטובת בניו בדורות העתידים, דהיינו – על עמך ברכתך סלה. וכמו"כ מה שנלחם המלאך עם יעקב דהיינו הס"מ [כינוי למקטרג על ישראל] שרצה להחמיאו ולא יכול לו, הוא כדי שעם ישראל בניו בדורות העתידים יהיה ג"כ בכוחם להגביר על היצר הרע ולכבוש אותו, והוא לפי שיעקב אבינו כבשו בכח גדול וכיד חזקה הוריש כח זה לבניו עד סוף כל הדורות שמי שירצה ללחום עם היצר הרע יכבוש אותו.

³ הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד, רב של קהילת שאמלויא בהונגריה. כתב ספרים ביניהם שו"ת לחם שלמה, אבן שלמה עה"ת ועוד. לעיניו שרפו הגרמנים ימ"ש חבור גדול ומקיף בכת"י על מסכת אבות שעמל עליו כמושך כ"ה שנים, וכן שני חלקים מכת"י של חבורו טיול בפרדס, לקוט נפלא בסדר אי"ב של דברי דרוש.

הספר טיול בפרדס סביב 'אגרת הטיול' (לרב חיים אחי המהר"ל) ניצל, ונדפס לראשונה בירושלים ע"י בנו הרב שלמה זלמן בתשי"ז. בתשע"ו נדפס מחדש בברוקלין ע"י נכדו יהוד עם שני כרכים של טיול בפרדס שנתרו מהשריפה הגדולה ונדפסו לראשונה בתרצ"ט. המחבר עלה בסערה השמימית בימי השואה בסיוון תש"ד, עם בני קהלתו.

ספר דרשות מכת"י, אגרות וכן לקט מכתביו להנכוח ולשבועות בשם לחם שלמה יצאו לאור בארה"ב במהלך השנים, ניתן לראותם במאגר 'אוצר החכמה'

וזה כוונת הכתוב, דהמלאך באמת אמר לו רק – כי שרית עם אלקים ועם אנשים, ומאחר שיעקב כבש בכח גדול את הס"מ, אמרה התורה לנו – ותוכל, כלומר גם אתה תוכל לכבוש, רצונו לומר כל ישראל עד סוף כל הדורות. עכ"ל הרב עהרנרייך זצ"ל הי"ד.

מאבק יעקב ושרו של עשו על אהדות ישראל

וַיִּתֵּן יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאבֶּק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר (בראשית ל"ב כ"ח)

האדמו"ר מקאליב זצ"ל מנחם מנדל טאוב זצ"ל בספרו קול מנחם עה"ת (ח"ו מהדורה ג') כותב וזלה"ק:

ובחז"ל (חולין צ"א ע"א) העלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד. מבאר האדמו"ר – כל סיבת החושך והערפל בא מהאבק שעושה הסמרא אחרא להפריד ולהכדיל בין אחד לשני, שלא יתנו יד ויעזרו איש לרעהו, כי אם היו מתחברים יחד, אז אין שום כח בעולם שיכול להפרידם.

הפכים הקטנים היו של נס ולכן יעקב חזר לקחתם

עוד כתב בספר הנ"ל ביאור נוסף באותו פסוק וזלה"ק:

בדעת זקנים מבעלי התוספות כתבו וזלה"ק: פירש רש"י מלמד שנשאר על פכים קטנים. וסמך לדבר מדכתיב 'לבדו' – אל תקרי לבדו אלא לבדו.

בחומש תורה שלימה⁴ (בראשית ויצא כ"ח י"ח אות קל"ו) לרב מנחם מנדל כשר זצ"ל הביא בשם פרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ח) [וזלה"ק]: וישב יעקב ללקוט את האבנים ומצא את כולם אבן אחת, ושם אותה מצבה בתוך המקום וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה שנאמר (בראשית כ"ח י"ח) [וַיִּשְׁפֹּם יַעֲקֹב בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח אֶת-הָאֶבֶן אֲשֶׁר-שָׂם מִקְרָאֲשֵׁתָיו וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה] וַיִּצַק שָׁמֶן עַל-רֵאשָׁהּ.

ולפי זה יובן בס"ד למה יעקב ע"ה סיכן עצמו לחזור לבדו על אותו כד, כי יתכן שאותו כד השמן שירד לו בדרך נס מן השמים, ולכן הלך במסירות נפש כדי להביאו חזרה כדי שישמש זכר לזרעו אחריו⁵. עכ"ל האדמו"ר מקאליב זצ"ל.

ישראל וישורון – לימוד התורה ושמחת התורה

וַיֵּאמְרוּלוֹ אֱלֹקִים שָׁמֶן יַעֲקֹב לְאִיִּקְרָא שָׁמֶן עוֹד יַעֲקֹב כִּי אֲבִי־יִשְׂרָאֵל יְחִיה שָׁמֶן וַיִּקְרָא אֶת-שָׁמֶן יִשְׂרָאֵל (ל"ח)^(*)

בספר ארץ צבי עה"ת לרב אריה צבי פרומר⁶ זצ"ל הי"ד הגאון מקוזיגלוב, מבאר משמעות שמותיו של יעקב נקרא ישראל וישורון, כדאיתא בישעיהו [מ"ד ב'] כְּהִיאָמַר ה' עֲשֵׂה וַיִּצְרַח מִפֶּטֶן יַעֲרֹךְ אֶל-תִּירָא עֲבָדֵי

⁴ חומש תורה שלימה הינו מפעל אדירים שבו לוקטו דברי חז"ל ממדרשים שונים, זה"ק ובתבי יד רבים מסודרים וערוכים עפ"י סדר פסוקי התורה. מלאכה זו נמשכה עדיין לא נסתיימה במשך עשרות שנים. עד סוף חומש במדבר יצאו ארכעיים ושנים כרכים (בשנת תשנ"ב אוחדו לאחד עשר כרכים גדולים) בהם נתוספו ביאורים מקורות נוספים. וכן כרכים העוסקים כולם בתרגומי התורה (כרך כ"ד), ובכתב התורה ואותיותיה (כרך כ"ט) וכן בחומש שמות הרחבות נושאים מתוך הפרשה) כמו"כ יצאו מגילת אסתר ומגילת שיר השירים ורות בצורה דומה.

⁵ מן הענין להוסיף שבספר לזית חן – מבנים ותצורות בזמן לחנוכה לרב מתתיהו וינברג (פרק י'). הוצאת פלדהיים תשמ"ח) הביא מפירוש על רש"י צידה לדרך לרב יששכר איילנבורג ומקורו במהרש"ל אשר כתב [ויריעות שלמה על רש"י נדפס בחומש י"א מפרשי רש"י עה"ת] אמר הקב"ה ליעקב: אתה מסרת נפשך על פך קטן בשבילי, וגם אני בעצמי אשלם לבניך בפק קטן לבני השמונאי.

⁶ הרב אריה צבי פרומר זצ"ל הי"ד (האדמו"ר מקוזיגלוב). מגאוני פולין בתקופה לפני השואה. היה תלמידו של האדמו"ר מסוכטשוב בעהמ"ה אגלי טל ושות אבני נזר, לאחר פטירתו נתמנה ע"י בנו ה'שם משמואל' לראש ישיבת סוכטשוב והוא אז בן ז"ך שנים בלבד. חיבר ספרים שיח השדה, ובתקופה מאוחרת יותר סמוך לימי החורבן את ספרו המפורסם

יְעַקֵּב וַיִּשְׁרֹן פְּתָרְתִי בּוֹ]. והנה בתנא דבי אליהו [רבה כ"א] ואומרים זאת כל יום: לעולם יהא אדם וכו' עדת יעקב בנד בכורך שמאהבתך שאהבת אותו ומשמחתך ששמחת בו קראת את שמו ישראל וישורון. נראה דשני שמות אלה ישראל וישורון, מקבילים לעומת שני דברים שקדמו, האחד מאהבתך שאהבת אותו, שני ומשמחתך ששמחת בו. כי יעקב עמוד התורה, ובתורה יש שני דברים: לימוד התורה הקדושה והידושי תורה. תורה מביאה אהבה, כמבואר ברש"י (דברים ו' ה' מה'ספרי') ואהבת את ה' אלקיך, ומהו האהבה – והיו הדברים האלה... על לבבך...הרי תורה מביאה לאהבה, וכן מפורש בש"ס (סוטה כ"א ע"א) דתורה היא אהבה, וכן כתב רש"י שם בד"ה לכבות את האהבה, זו תורה. וכמים הפנים לפנים מעוררת אהבה למעלה. ולעומת זה נקרא ישראל שמרמוז כי שרית עם אלקים, היינו עם שרו של עשו, זה היצר הרע שרוצה למשוך האדם לתאוות העולם הזה, וע"י תורה זוכה אדם לאהבת ה' יתברך, ממילא זוכה לפלג מעליו כל אהבות עוה"ז כי בשזה קב, זה נופל. וע"י הידושי תורה זוכה לשם ישורון, כי בזה"ק (אמור ק"ד ע"ב) דיעקב הוא 'ריש להדותא' ושמעתי משום דכתיב (תהלים צ"ז י"א) ולישרי לב שמחה. ויעקב נקרא ישורון, ע"כ הוא 'רישא להדותא'.

גם שמעתי שהרבי מקוצק זצוקלה"ה הגיד בזו הלשון [בתרגום מאידיש] בשמים אין שעשוע גדול יותר מאשר ממחדשי הידושי תורה, ע"כ [עפ"י] לשונו המהור. הנה הידושי תורה גורמים שמחה בשמים, ע"כ מידה כנגד מידה נותנים לאדם כח ישורון, כדי שיהיה כלי מוכן לשמחה, כמו שכתוב ולישרי לב שמחה.

מזה יש לנו ללמוד כי באמצעות לימוד התורה זוכה אדם לשם ישראל' וזה פירוש מאמר חז"ל (קדושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, כי ע"י התורה זוכה לשם ישראל, הארה מיני שרית עם אלקים...ותוכל' שזוכה לנצח שרו של עשו שהוא היצר הרע, ובאמצעות הידושי תורה זוכה אדם להיות ישר ולשם ישורון, ונעשה כלי מוכשר לקבל שפע שמחה, יזכני ה' לשניהם יחד. עכ"ל הרב אריז צבי זצ"ל.

להפטרה

וְעָלָה מוֹשְׁעֵימִים בְּהָרַ צִיּוֹן לְשַׁמֵּט אֶת־הָהָר עֵשׂוֹ וְהִיתָה לְחַי הַמְּלֻכָה (עובדיה א' כ"א)

מבאר בספר ביאורים ודרושים על ההפטרות עין צופים לרב עזריאל זעליג נח קושלבסקי⁸ זצ"ל הי"ד בהפטרתנו וזלה"ק:

אריז צבי סוגיות בהלכה (כיום נמצאים ג"ח). הרב מאיר שפירא מלובלין זצ"ל ביקשהו לבוא וללמד בישיבתו, אך מטעמים שונים סירב, אך לאחר הסתלקותו הפתאומית של הרב מאיר שפירא, נענה ובה לעמוד בראש ישיבת הכניס לובלין עד לסגירתה בימי השואה.

ספר זה (הידושי תורה) הינו עלים מוצלים מאש ע"י תלמידו נאמן רוחו, הרב יצחק יעקב ארליך זצ"ל שרשם בתקופת לימודיו את השיחות שנאמרו ממנו, וזכה להסכמת והערכת רבו. כשעלה לארץ ישראל בשנת תרצ"ד הביאם עמו, וכך נצלו שיחות אלו. ממנו גם עדות על גדלותו וקדושתו של רבו, יחד עם גדלותו בנגלה, היה מרום ונשא בתורת החסידות והסוד וידע כל הוזה"ק בע"פ, וגם תיאר את הבכיות הנוראות בעת שהיה עורך תקון הצות. האדמו"ר ומשפחתו נספו כולם בשואה בלא להשאיר שריד. יהיו חיבורי תורתו הקדושה זכר עולם לנשמותיהם. ספר זה (עה"ת) יצא לאור לראשונה ע"י בן תלמידו הרב יהודה ארליך בשנת תש"מ, בשנת תשפ"א יצאה מהדורה חדשה מורחבת.

ספר תולדותיו יצא לאור בצורה מפוארת תולדות רבנו בעל אריז צבי ע"י דוד אברהם מנדלבוים בני ברק תשפ"ב.

⁷ זהו אמור ק"ד ע"ב: והאי יוקא [שמיני עצרת], יעקב הוא רישא להדותא, וכל אינון אושפיוי תדאן עמיה. וע"ד פתיב, אשיריה ישראל מי כמוך. וקתיב, ויאמר לי עבדי ישראל אשר קב אתפאר.

⁸ הרב עזריאל קושלבסקי זצ"ל הי"ד, נולד בשנת תרכ"ז בפולין. התייתם מאביו בגיל צעיר וגדל ולמד בבית סבו, הרב אריה לייב זצ"ל. לאחר שלמד וספג תורה בלומז'ה ובשצ'צ'ין, נשא לאשה את שרה גילדה מהשובי בעיירתו. אשתו הצדקת אפשרה לו להשתלם ב'כולל קובנא' מספר שנים, שם הוסמך להוראה ע"י הרב צבי רבינוביץ זצ"ל בנו של רבי יצחק אלחנן אב"ד קובנא. לאחר ששב לעיירת מגוריו נתמנה לדיין ומו"צ, ואח"כ נמנה לרב ולאב"ד. במשך כארבעים שנה שימש כרועה לצאן מרעיתו, עד שנספה בשואה על קידוש ה' עם קהלתו במרבלינסקה ככ"ט בטבת תש"ג. ספר נוסף של המחבר לביוש עדינים על מסכת ע"ו, שהיה מוכן בדפוס, פירוש לתהלים וכתבי יד נוספים, עלו על המוקד.

כאשר בשאר מלחמות יתערבו מלכי ארץ אשר סביבותיהם לפשר בין המנצחים והמנוצחים, והצירים [נציגים] שלהם יתאספו באחת הערים של ממלכה אחרת העומדת מרחוק מלחום ואינן נוגעות לפי הראות, ושמה יסדרו איך לעשות הפשר [כלומר ההסכם], אבל לא יתאספו בעיר הבירה של הממשלה המנצחת, שלא לתת לה כבוד הנצחון כל כך. אך כל זה אם הממשלה המנצחת לא עשה נצחון גדול, או כי גם היא משועבדת להיות סרה למלכות אדירות נעשו למלאכי שלום, לסדר ולערוך כמה מסים וארנוניות מחויבת לשלם המנוצחת להמנצחת. אבל אם הממשלה אשר יצאה בנצחון איננה סרה למשמעת מלכי תבל, כי אין ממשלה אדירה למעלה ממנה, אז אחרי גמר המלחמה אינה מניחה שיתערב זר בענינים שלה, ורק היא בעצמה עם כל המושיעים שלה יסעו לעיר הבירה שלהם בעצמם לסדר משטר בממשלה אשר כבשה תחת ידה, ותשפוט אותם כחפצה ורצונה באין מציל.

וזהו שאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו, ולא באיזו עיר ממשלות אחרות, כי אז תהיה לה המלוכה, ואם כן מי יעז או להתערב בעניני של מלך מלכי המלכים הקב"ה, אחרי אשר יקבלו כולם את עול מלכותו עליהם לעבדו שכם אחד. עכ"ל הרב בעהמ"ח עין צופים זצ"ל הי"ד.

אם לא יהיה רווח בין הצרות (ל"ע), שיהיה רווח מוחלט מהן

וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֶדְרָה וּבֵין עֶדְרָה (ל"ב י"ז) מובאר האדמו"ר מקאסן הרב ישראל צבי רוטנברג⁹ זצ"ל הי"ד בספר אור מלא וזלה"ק:

במסורה הקטנה ורוח לית וחד רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר [אסתר ד' י"ד] יובן עפ"י מה שאמר המדרש...אמר יעקב לפני הקב"ה, רבוננו של עולם אם יהיו צרות באות על בני, לא תביא אותם זו אחר זו, אלא הרווח להם מצרותיהם, [ע"כ המדרש] ובוה יש לפרש המסורה: ורווח לית, רוצה לומר עתה בזמן הזה אשר הצרות תכופות זו אצל זו...בלי רווח כלל, זה הסימן שבא העת אשר רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיוציאנו מצרה...

בי"ז בכסלו יום הסתלקותו של ר' יוסף יוזל הורביץ מנובהרדוק בעהמ"ח 'מדרגת האדם'. רבים מתלמידיו נספו בשואה הי"ד.

הספר יצא לראשונה בוילנא תרפ"ג, ובמהדורה שניה בתשכ"ד (ממנה נערכו הדברים) ע"י בנו הרב יקותיאל עזריאלי (קושלבסקי), שהיה רב בזכרון יעקב במשך ששים שנה. הרב עלה ארצה עם קבוצה מיישיבת סלבודקה ליסוד הישיבה בחברון (תרפ"ה), ובעת הפוגרום הנורא בשבת בשנת תרפ"ט, נצלו חייו בנס. נפטר בי"ג בטבת תשנ"ג. עותק של הספר ממהדורת תשכ"ד, הגיע לידיי בחסד ה' יתברך, מדוכן ספרים יד שניה ליד בית הכנסת מוסאיוף שכונת הבוכרים בירושלים לפני שנים רבות. מהדורה חדשה יצאה לאור בתשפ"ב.

⁹ הרב ישראל צבי הלוי רוטנברג (הוהמ"ס תר"ן-נספה ג' בסיון תש"ד) נין ונכד לעשרת צבי מוידויטשוב. בתיאור תולדותיו בהקדמת הספר מתוארים מעשיו מאז עלה לכס הרבנות לאחר פטירת אביו בתר"פ. בין דבריו: כליל שבת קודש ישא מדברותיו על דרך החסידות, כדבש מתוקות, מלא יראת ה', וביומא דשבתא מסר לן אורייתא על דרך דרוש רמוז, והיה כמין חומר, ובסעודה שלישית עת רעוא דרעווין היה על דרך פרד"ם עמיקא וממירא יורדים חדרי בטן... היה יושב ומנגן שירות ותשבחות כנראה עפ"י דברי העשרת צבי (פרשת ויחי) כשהדינין מתגברים והעצבות גובר אז להמתיק הדינין...צריך להמשיך המתקה בקול שיר בנימי הכנור בי"ג מיכלין דרמי...ועד היום מעידין אנשים שהיו בשולחנותיו הקדושים שהזמירות והנגונים היו יוצאים מגדר אנושי ושהיה מזמר ומתפלל למעלה מגדר אנושי. וכל זאת למרות יסורים רבים שעבר בהיו בפטירת שתי נשיו וחלק מילדיו. לכסוף בשואה נספה, ודברי התורה בספר הם זכרו בעולם.

לא כתב בעצמו את דברי תורתו, אלא תלמידיו כתבו וכשנודע לו, התבונן בהם ונתן הסכמתו להם, אמנם הכתבים עברו (לאחר השואה) בקורתו של אחד מגדולי תלמידו הרב יואל צבי ראטה זצ"ל שלאחר המלחמה הגיע לברוקלין. שם הספר נקרא אור מלא ע"י המחבר עצמו הרב ישראל צבי זצ"ל והוא גימטריה של שמו ישראל צבי אור במילואו כלומר אל"ף וי"ו רי"ש.

תולדותיו נכתבו בהרחבה בספר פאר יוסף - צדקת פעלם של האדמו"רים לשושלת בית קאסאן, נדפס ע"י מכון בני שילשים שע"י מוסדות קוסון בני ברק.